

TRANZIT

Može li se umreti od tuge? Da, može se umreti od tuge, može se umreti od gladi (mada je to bolno), može se umreti čak i od splina.

Roberto Bolanjo

1. Kad sam tog ranog jutra u novembru 2009. iz Hirone stigao u Portbou, varoš mi nije izgledala mrgodno kao na fotografijama s interneta. U dnu Pirineja je, uživo, izgledala još mrgodnije. **2.** Dvojica Marokanaca s kojima sam se upoznao i razgovarao u vozu pozvali su me na piće u bistro železničke stanice. Izgubili su posao u Hironi, ali ih je čekao novi, na gradilištu njihovog zemljaka u Portbou. U staničnoj kafani nam je stigao *cortado* baš kad me Said pitao zašto sam se doselio u Hironu. Odgovorio sam da sam došao iz Barcelone jer mi je bila preskupa. Said je rekao da mu je strašno žao što napušta najromantičniji grad u celoj Kataloniji. Jusef je setno kazao da se u Hironi najbolje jede. **3.** Kao i u vozu, Said me pitao zašto sam se doselio u Španiju. Širio sam prethodni odgovor predistorijom o tome kako mi je 2005. prijatelj iz Beograda koji je radio u Moskvi, Ivan, ponudio posao i time mi obezbedio vizu. Ali policajka na ulazu u *Šeremetjevo* mi je te subote ujutro pregledala pasoš i poslala me u tranzitnu zonu. Tamo su mi rekli da mi je viza okej i da se vratim na ulaz aerodroma. Policajka me je poslala opet u tranzit. **4.** Telefonom sam pozvao Ivana i preneo mu vesti; rekao mi je da će ubrzo doći. Zaista mu nije dugo trebalo. Posle rasprave s policajkom na graničnom pultu prešao je kod mene u tranzit i kazao da sam joj očito antipatičan: nervozna je što radi za vikend. Zamolio me je za strpljenje i dodao da će ambasada sve rešiti najkasnije u ponedeljak ujutro, a onda ću se tranzitnih muka prisećati sa radošću. **5.** Prvi i poslednji put pozdravili smo se tek na kraju, kao da je Ivan znao da ću, čim ode, kupiti kartu za let do Beograda i ubrzo otputovati. **6.** Raspitao sam se za koje zemlje razvijenije kulture u EU je lako dobiti šengen. Pitanje se odnosilo na skoro sve države-članice. **7.** Mnogi su mi preporučili Španiju. Prodao sam stan nasleđen majčinom smrću. Saidu sam rekao da mi je otišao skoro sav novac, a najviše na advokata koji mi je sredio radnu i boravišnu dozvolu preko veza u *Opus Dei*-u, koje ne krije. **8.** Rekao sam Saidu i da smo on, Jusef i ja jednako švorc. Slušao me je i pio kafu širom otvorenih očiju, ovaj put i ušiju. Jusef, koji je u vozu bio dobar slušalac, sve vreme je pogledom zverao okolo. **9.** Platili su i krenuli smo ka gradilištu odnosno opštini. Spuštajući se Portbouom, naišli smo na račvanje ulica koje nam kelner što nam je opisao put nije pomenuo. Pitao sam neku meštanku kako dalje. Rekla je da ne razume: ne govori španski. Pokušao sam ulevo, ali me je put nekako naneo desno, kod rive, zgrade Opštine i gradilišta na koje su Marokanci već stigli. **10.** Državni psihijatar u Barceloni bio je stručnog mišljenja da se loše snalazim u prostoru jer sam u detinjstvu izgubio poverenje u roditelje, bića što detetu daju osećaj za orijentaciju. Levu stranu nisam kontrolisao zbog nerazumevanja s počivšom majkom, a desna mi se izmicala jer nisam stigao da upoznam oca, znatno iskusnijeg pokojnika. **11.** Na sajtu www.escriitores.org postovani su nagradni

konkursi za razne priloge pisane na svim jezicima u Španiji. Naišao sam na konkurs književnog žirija Opštine Portbou za priču na katalanu ili na kastiljanskom. Nagrada: 3000 evra. Na sajtu: dve-tri škrte rečenice o temi, jezicima, roku i načinu slanja priča. Ulazim u zgradu Opštine jer se na telefon žirija niko nije javljao a imejl-adresa nije priložena. Tema priče: *Tranzitno mesto Portbou*. **12.** Posle tri godine u Barseloni i jedne u Hironi, španski je u mom srpskom pojeo mesto za deo sinonima i neke homonime. Ušteđevina mi je bila pri kraju i dosetio sam se da pišem na španskom. I da za to još budem novčano obeštećen! **13.** U prizemlju Opštine, u zabačenoj kancelariji književnog žirija primio me je Žuzep Ibars, suv, visok tip od oko 60 godina. Nosio je sunčane naočare iako je ledni dah tramontane dopirao kroz loše zadihtovane prozore. Žuzep mi je na katalanu opisao pravila konkursa, gde su, pričama na kastiljanu, mogli da učestvuju samo autori s državljanstvom Španije ili *doživotnom* dozvolom za rad i boravak. Zaključio sam da konkurs nije za mene i Žuzep me je pitao odakle dolazim. Odgovorio sam mu i ispravio me je rekavši Žirona. Makar mi nije pravio prepreke dok sam se oprštao od njega polazeći put vrata. **14.** Međuvreme do voza za Hironu trošio sam u kafani *España*, na koju sam nabasao. Stao sam ukraj šanka i pio rakiju, kao i svi. Žudno sam slušao reči na španskom. Prisutni su pričali o filozofu Valteru Benjaminu! **15.** Oniski mišićavi gazda rekao je da je Benjamin došao u Portbou iz višijevske Francuske 25. 9. 1940. da odatle ode u Lisabon, a otud u SAD i da je bio bolestan i slomljen. Iz sažaljenja, a ne iz ideoloških simpatija kako se tvrdi, graničar je Benjaminu i bez propisne francuske izlazne vize omogućio da prenoći na teritoriji Španije, ali ne u stanici policije Portbou: u obližnjem *Hotelu de Francia*. Kako velikodušan beše taj *španski* graničar, naglasio je vlasnik *Españe* i zadrhtao: „A Benjamin se u hotelskoj sobi ubio s previše morfijuma jer nije hteo nazad u Francusku; tu ga razumem!“ **16.** Da je graničar video da je on bolestan, dobio je gost iz ugla: filozof bi opazio bar ono što i graničar pa bi se zabrinuo i zbunio i samo zato dao sebi previše morfijuma! Po gazdi, Benjamin ipak nije bio toliko bolestan, osim od srca. Gost ga je pitao zašto se onda graničar sažalio na njega. Da tramontana nije mela, u baru bi se čuo samo muk. **17.** Takvi su lokalni muškarci, jedina žena za šankom prekinula je tišinu: uvek govore samo o Benjaminu. Ni Portbou nije bolji, dodala je: već posle sata-dva ovde, osetiš ogromnu strepnju. Zato se baš u Portbou Benjamin ubio. **18.** Pitao sam je kako je to po njenom mišljenju izveo. „Možda sekući vene. Mada se bolje raspitati u Fondaciji *Valter Benjamin*.“ Pitao sam je gde je fondacija, a ona mene jesam li iz Hirone. Odgovorio sam joj da tamo živim. Rekla je da je zovu Majte i da može da me isprati i stavila vlat kose iza uha. **19.** Fondacija *Valter Benjamin* nalazila se na oko 20 metara od *Españe* i bila je zatvorena. Radno vreme počinjalo je u 11, dakle za pola sata. Rešio sam da pokušam da za konkurs napišem priču o Benjaminu i izgubim voz. **20.** Na pročelju fondacije bila su dva krupna kartonska poluprofila: na jednom Valter Benjamin, a na drugom postariji čovek sa sunčanim naočarima koji poziva rukom unutra. Filozofova i njegova fotografija bile su iste veličine. **21.** Na slici što deluje kao pouljen stensil na platnu, čovek skače niz liticu u ambis. Po gostu lokalnog art-kafea, Benjamin je u varoš pustio graničar, kripto-republikanac koji ga je iz *Hotela de Francia* poslao u kuću na bregu s pirinejske strane varoši gde se grupa komunističućurila s planom da sruši Franka: svako misleći bi iskoristio priliku ilegalnog, ali znatno šireg kretanja koju mu je pružio republikanac. Avaj, policija je zaustavila i legitimisala Benjaminu na putu ka toj kući. Probali su da ga uhapse, ali se otimao. Koliko sam shvatio razvučeni i

omamljeni katalan gosta art-kafea, tumačeći sliku kazao je da im lakše beše da ga bace niz liticu no da ga savladaju. **22.** Majte mi je rekla da u Portbou ne može da izvan sezone nađe posao i da joj je san da živi i radi u Hironi. Pitao sam gazdu art-kafea gde je toalet i rekao je da ne razume španski. Majte ga je pitala na katalonskom: njoj je odgovorio. Kasnije je u sobici sa nekoliko računara i vajrlesom, s majstorom za popravku kompjutera razgovarao na tečnom kastiljanu. **23.** Na internetu sam našao da je u Srbiji počela primena „belog“ šengena C. Samim tim, španski boravišni papiri više mi nisu toliko vredeli. Osetio sam se poput kupca ranog modela kompjutera koji je potrošio 6000 maraka za računar što je za dve godine sasvim zastareo i vredeo 20 puta manje. **24.** Na oko 20 metara od običnog groba Valtera Benjamina na brdu, dignut mu je spomenik: ogromni železni pravougaonik koji stepenicama vodi do mora ako se prođu napukla staklena vrata na kojima na tri jezika piše *Teže je slaviti sećanje na anonimne no renomirane. Građevina istorije posvećena je sećanju na anonimne* (Valter Benjamin). Majte je rekla da je vrata probao da slomi neki katalonski antisemit. I nije on iz Portboua kako neki tvrde, no iz susedne varoši što nije na moru i s razlogom se zove Kolera. **25.** Benjamino-vim rečenicama, arhitekta Dani Karavan tvrdi da filozof nije došao do mora jer je hteo da umre u izopštenosti i anonimnosti, rekla je Majte. I: „Hajmo mi u centar varoši da nas tramontana ne pobije.“ **26.** Fondacija nije otvorena ni do 11.30. **27.** U *Espaňi* smo naručili dva piva *corona*. Slušao sam nastavak debate kao moguću građu za konkursnu priču. Najpijaniji gost tvrdio je da je Benjamin iskoristio tranzit u Portbou da umakne u Barselonu. Valjda posle dva meseca skrivanja kod nekih prijatelja odranije, otišao je brodom u Južnu Ameriku: sakrio se kao i toliki za koje se lažno veruje da su umrli, „a sinoć sam sanjao jednog od njih: Franka. On je i u snu *caudillo*, a ja samo Valter Benjamin. Priča mi kako je petokraka crvena jer se stidi onih što je nose.“ **28.** „Od njegovih reči bežim prvim brodom za Čile. Kako i ne bih: kurvin sin Franko demagogijom je izludeo i najluđeg: Hitlera!“ Gazda je prišao gostu i, uz reči *Neko ne voli da sluša Franka, a neko laži republikanskih gubitnika*, udario ga pesnicom u čelo. Popio sam pivo i pozdravio Majte koja se udubila u razdvajanje. **29.** U kustosu fondacije prepoznao sam lika s jedne od dveju fotografija na pročelju zdanja ali i Žuzepa iz književnog žirija Opštine. **30.** Unutrašnjost manje podseća na fondaciju nego na muzej. Što ne znači da liči na muzej. **31.** Izložene fotografije, mape i andramolje vezane su više za Portbou no za filozofa. Doduše, o zid je obešen nalaz lokalnog frankističkog lekara po kom je Valter Benjamin umro od cerebralne hemoragije. **32.** Pitao sam Žuzepa mogu li da na konkurs pošaljem priču prevedenu na katalonski. Pitao me je govorim li taj jezik. U svaki moj pokušaj da upotrebim katalonski umetala se reč iz španskog. Takav je bio i moj odgovor. **33.** Nepotpunu dokumentaciju možda bih i prevideo, rekao je na svom suvom i nervoznom katalanu, ali neću imati razumevanja ni za kog ko će da piše o Benjaminu! **34.** „Na prošlogodišnji konkurs stigle su samo priče o njemu: nagradu nisam ni dodelio!“ **35.** „Jedva sam se izborio da tema odvuče od Benjamina. Ali i *Tranzitno mesto Portbou* vuče. Objavio sam šture podatke o konkursu: većinu pisaca i onih koji se tako osećaju, mrzi da se šetaju i raspituju: pošto će skoro sve ili sve priče biti o Benjaminu, hoću da primim što manje njih!“ **36.** „Neki su sebi ispalili hitac u slepoočnicu i ostali živi a slepi, ili presekli vene i ruka im se trajno ukočila itd.“, odgovorio mi je kad sam uspeo da ga pitam kako se, po njemu, ubio Benjamin: „pošto sigurnog suicida nema“, rekao je, „plus što se Benjamin okušao u mešovitom žanru eseja, sigurno je stradao na više načina. Recimo, presekao vene, hitro uzeo morfijum i dobio srčani udar.“ **37.** U fondaciju ulazi neobrijan i is-

pijen mladić u poderanom džinsu i srodnim patikama. Drhteći i sa strepnjom motreći Žuzepa, pita ga ima li pet evra. **38.** Dok mu naglo skrušeni Žuzep pruža novčanicu, mladić se smeška. Zatim ga kori: „Opet ta tvoja teza. Ja sam mislio da sam ti objasnio da se Valter predozirao!“ **39.** Dečko je otišao i Žuzep je dugo ćutao. Teza pomerenog mladića očito ga je uznemirila. Ili je možda zaljubljen u njega? **40.** Pitao sam Žuzepa želi li čašu vode sa šećerom iz *Españe*. Rekao mi je da neće ništa iz *Españe* i da mu je dečko što je otišao sin. **41.** A moglo bi se, uzdahnuo je, pisati o mestu ne pominjući filozofa: „Ali niko da se seti da napiše priču o Žuanu Martorelju po kom je nazvana glavna gradska ulica i koji je oblikovao lokalnu neobaroknu crkvu! Njegove i ideje Franseska Berengea, svojih ličnih robova, za gomilu svojih zdanja plagirao je lično Gaudi!“ **42.** Morao sam da pitam Žuzepa kako ga nije sram da kači svoju fotografiju kraj Benjaminove, obe istih dimenzija, još svoju u boji za razliku od filozofove. **43.** Odgovorio je mirno: „Sliku su snimili, uvećali i okačili susedi da se zahvale što im opisujem uglavnom Benjaminovu biografiju. O ovoj varošici priča se kao o gradu najobrazovanijih ljudi na svetu jer Benjaminov grob privlači intelektualce, filozofe, putopisce, studente, ali i tipične turiste. Ima tu posla, nedostaje vodiča da se obiđu grob, spomenik, fondacija, ali i crkva, art-kafe, birtija... Namernici preferiraju vodiče-poznavaoce Benjaminina. 'Ni dan boravio pa se ubio: ni uviđavnijeg i jeftinijeg gosta, ni veće hasnel!', viču neki lokalci. Kad sam svoju sliku uklonio s fasade, umalo da od Portbovljana izgubim glavu.“ **44.** „Ugrožavaju me i sa previše pitanja o Benjaminu kako bi pred turistima briljirali prividnim znanjem o njemu. Čoveku što napusti mladost najbitnije je da štedi energiju. Pogubno može da bude njeno trošenje na mržnju, čuđenje, divljenje i odgovore na pitanja, mada je u tom smislu sreća još i najpogubnija!“ **45.** „Do stana idem zaobilaznim putevima da bih sreo što manje suseda. Niko ne zna kako je meni“, uzdahnuo je Žuzep, „kad na pijaci sretnem komšiju što, dok biram ribu, traži da mu u postocima kažem pod kolikim uticajem Ničea je naš posthumni sused na početku svog rada bio. Dva sata juče izgubih s tim susedom što bi da bude i poznavalac Benjaminove filozofije, kako bi za razliku od svojih kolega-vodiča gostima ponudio i taj sloj znanja.“ **46.** „Ja ne uspevam da naplatim svoje ogromno znanje o Benjaminu koje se ispostavlja suvišno, a sused s pijace smatra da je realno da se kao vrhunski turistički vodič s *poznavanjem* Benjaminina, obogati.“ **47.** „Počeo je da ga čita od prvog spisa, *Iskustvo*. Rekao sam mu da neće razumeti Benjaminina ako ne poznaje dela bar 20 filozofa, od starih Grka do Ničea i, kao kontrolnu instancu, tri francuska esejista i jednog holistu. Nisam ga obeshrabrio, ali sam pokušao.“ **48.** „No tek otkako je i moj sin zaražen Benjaminom“, rekao je Žuzep, „sit sam *svake* priče o njemu! Mali je kao težak narkoman pre dve godine osmislio svoju zavisnost tako što će ostatak života da posveti spremanju benjaminovskog suicida predoziranjem. Za smrt od previše morfijuma on se vežba heroinom.“ **49.** „Zbog služenja stranputicama i susreta sa susedima ili sinom, put do kuće mi traje sat ili dva, a živim ni kilometar odavde. Nekad sam bio zanesen filozofijom“, teško je dodao, „a sad je ne podnosim.“ **50.** „Radno vreme skraćujem jer u njega računam svako pitanje meštana postavljeno van fondacije o filozofu koji mi je uništio porodicu i život. Možda on nije kriv, ali: odveć sam traumiran da bih ikom oprostio.“ **51.** „U tome nema ništa novo ali: život je obično sranje.“ **52.** Pitao sam ga koliko košta stranica prevoda sa španskog na katalonski. „Deset evra“, rekao je, „ali bih za tako pomnog slušaoca možda sredio da bude osam, a sigurno šest ako pišeš o arhitekti Martorelju kog je pokrao onaj lopov od Gaudija! Da bi se Katalonija duhovno spasla moramo što pre srušiti mit o Antoniju Gaudiju i Valteru Benjami-

nu!“ **53.** „Dosad sam nagradom ignorisao priče o potonjem: napravio teren da se ta dva mita sruše pričom o Martorelju. Ali niko da zabije loptu u praznu mrežu! Ako bi ti pisao o Martorelju, obezbedio bih ti literaturu, a onda, ko zna. I na dobrom si mestu za to: *Hirona* je između Portboua i Barsełone“, rekao mi je na španskom, pružio mi vizitkartu s brojem svog mobilnog i dodao: „Pola jedan je, krenuo bih“. Pomislio sam koliko je očajan kad je prvom nasumičnom strancu maltene ponudio pakt. **54.** U polupraznoj *Espađi* pitao sam gazdu za Majte. Zamolio me da budem strpljiv i nazvao je. Došla je za pet minuta. **55.** Prepričao sam joj deo svog razgovora s Žuzepom i rekla je da će se na konkursu oprobati bar 20 meštana. Šef žirija kog je zvala Hose ne voli Benjamina, „ali o čemu bi’ pisali do o jedinom što znamo?“, rekla je: „Stalni gosti *Espađe* poslaće priču na španskom; ostali na katalanu.“ **56.** Kazao sam Majti da je Portbou možda jedino mesto na svetu gde se većina žitelja donekle bavi filozofijom. „I živi od toga!“, dobacio je gost iz ugla, ako ga se ko seća. **57.** „Portbou ne nudi nove teme, ovde se ništa ne dešava“, rekla je Majte. „Vidiš da se dešava“, rekao sam kroz osmeh. „Da pišem o našem upoznavanju u tranzitnom mestu?“, pitala je stidljivo. **58.** „Blago tebi što živiš u Hironi“, rekla je. „Ako to misliš, dođi u Žironu i pokušaj da nađeš posao“, uzvratilo sam jedva razgovetno. „Kod koga da dođem?“, pitala me je i porumenela. „Nebitno, dođi u *Žironu*“, naglasio sam. Nisam znao zašto se oneraspoložila i otišla. **59.** Katalonski ima osam vokala. Nastojao sam da izgovorim Martorelj. *Marturelj. Martarej. Merterej.* Ipak ne bih mogao da pišem o čoveku čije prezime ne umem da izgovorim. **60.** Pozvao bih Majte i, kad već neću učestvovati, poverio joj tajne za konkurs. Ali već sam bio na železničkoj stanici, a nisam uzeo njen broj telefona. Imao sam Žuzepov, ali mi on nije trebao. **61.** Pre ulaska Mađarske u EU išao sam u Segedin bez vize da kupujem razne prehrambene artikle i skuplje ih prodajem na novobeogradskoj buvljoj pijaci. Ako ne pisanjem, mogao bih da se bavim švercom. Mada bi možda bilo najbolje i jednim i drugim. **62.** Čekajući regionalni voz u 14.30, slušao sam ženski glas koji je najavljivao vozove, metalan kao i stanični zvučnici. **63.** Opet sam sreo Jusefa i Saida. U vozu smo sedeli zajedno. Rekli su mi da su isplaćeni za tri sata nošenja punih džakova, a zemljak ih šalje u Serbere na gradilište, na ceo dan rada. Serbere? Pogrešan voz. **64.** Dok se primicala francuska granica, Said i Jusef su mi pričali kako su iz Maroka prešli špansku. Samo njih dvojica iz grupe ribara iz Nadora probili su se kroz gustu maglu pešice u Melilju, španski grad u Africi gde su frankistički vojnici 1936. započeli Građanski rat. Iz tog istorijskog mesta su Said i Jusef stigli brodom do Malage. Policajci na brodu nisu im tražili dokumenta. Od tada dvojica Marokanca rade na crno po gradilištima, a poslom uvek idu na sever. Evo, sad prelaze francusku granicu. Nas dvojica smo prijatelji do groba, rekao je Jusef. **65.** Egzistencijalne nevolje su cement mnogih prijateljstava. I budak mnogih. **66.** Kad smo prošli francusku granicu, u voz su ušla dva policajca. Prišli su Saidu, čoveku znatno tamnije puti od Jusefove i moje. Tražili su mu dokumenta. Nije ih imao. Odveli su ga. **67.** U grudima sam osetio tištanje pomislivši da će taj mladi Marokanac biti izručen, i prisetio se užasne Benjaminove smrti na koji god način stradao, i toga kako nisam ni pozvao Majte da se vrati dok je izlazila iz *Espađe*, i da sam već dugo sâm i sebičan, i da četiri godine nisam posetio majčin grob. **68.** Voz je stigao u Serbere. Stanica je bila zapuštena i mirisala na more. Jusef se pozdravio sa mnom i otišao na lokalno gradilište. Said je, verovatno, otpremljen u kakav policijski podrum. **69.** Na železničkoj stanici je najavljen voz za Barsełonu i pomenute su sve usputne. Jedna je i *Žiron*, *Žirona* ili *Hirona*; ni sam više nisam znao ništa, sem da voz polazi za tri sata.